

EWELINA KUROWICKA

ZABAWA DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM
W KONCEPCJI PEDAGOGICZNEJ
BŁ. EDMUNDA BOJANOWSKIEGO

WSTĘP

W koncepcji pedagogicznej Edmunda Bojanowskiego zabawa integralnie związana jest z rozwojem i aktywnością dziecka w wieku przedszkolnym. Stanowi ona podstawową formę działania dziecka w tym okresie. Jednym z fundamentalnych celów ludzi dorosłych (rodziców, nauczycieli, wychowawców) jest zapewnienie dziecku bezpieczeństwa oraz właściwe przygotowanie go do funkcjonowania w otaczającym świecie, w zgodzie z zasadami współżycia społecznego. Realizacja wymienionych celów możliwa jest dzięki zabawie, która towarzyszy człowiekowi już od najwcześniejszych momentów jego życia. Codzienne zabawy „mają swój ukryty program, bowiem z jednej strony dają ogromną przyjemność, a z drugiej – uczą i rozwijają” (Mac, 2013, s. 81). Bawiąc się dziecko uczy się nie tylko organizowania sobie czasu, lecz także nawiązuje relacje z rówieśnikami, stara się z nimi zgodnie współdziałać i porozumiewać.

Badania naukowe i doświadczenia praktyków pokazują, iż najbardziej intensywny rozwój człowieka następuje w pierwszych latach jego życia. Okres przedszkolny stanowi podstawę do dalszej edukacji. Należy zatem stwarzać dziecku warunki do wszechstronnego rozwoju, doświadczenia, tworzenia. Dzieci najlepiej rozwijają swoją samodzielność, umiejętności i talenty w trakcie zabawy, która stanowi dla nich źródło dochodzenia do wiedzy. Czynność zabawowa w znaczącym stopniu warunkuje rozwój w obszarze społecznym, moralnym, umysłowym, religijnym, kulturowym i fizycznym dziecka.

Mgr EWELINA KUROWICKA – doktorantka, Katedra Pedagogiki Chrześcijańskiej, Instytut Pedagogiki, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; e-mail: ewelinakurowicka11@gmail.com

Wiek przedszkolny nazywany jest przez pedagogów i psychologów wiekiem zabawy (Mac, 2013). Bojanowski podkreśla ogromną rolę zabawy w życiu małego dziecka. Bawiące się dziecko angażuje swoje uczucia, emocje, pomysłowość, wyobraźnię, ciekawość w wykonywaniu czynności zabawowych, które bł. Edmund nazywa igraszkami dziecięcymi (Opiela, 2016). Bojanowski wskazywał na to, iż naturalną potrzebą i podstawową formą aktywności dziecka jest zabawa, w której wyraża ono swe zainteresowania, skłonności i usposobienie, i przez którą je rozwija (Opiela, Kaput, Piekarz, Kornobis, Zymróż, Chudzik, 2015).

Zdaniem Wincentego Okonia zabawa jest „działalnością wykonywaną dla przyjemności, którą sama sprawia [...] jest główną formą aktywnością dzieci. Młodzież i dorośli natomiast zajmują się nią w czasie wolnym od nauki i pracy” (Okoń, 2004, s. 474). Według autora jest to trzeci podstawowy rodzaj działalności ludzkiej (obok uczenia się i pracy). Natomiast Danuta Waloszek utożsamia zabawę z „życiem człowieka, przygotowaniem do życia. Jest podstawową płaszczyzną doświadczania siebie, prezentacji siebie, doświadczania kontaktów ze światem, uczeniem się świata. Jest więc swoistą edukacją człowieka” (Waloszek, 1996, s. 48). W przewodniku metodycznym pt. *Ochronić wychowując* zabawa została zdefiniowana jako podstawowa działalność dziecka, która jest wykorzystywana także podczas zajęć jako jego „aktywne i twórcze uczestnictwo w przekazie i przyswajaniu poznawanych treści” (Opiela, 2009, s. 5).

Odmianą zabawy są gry, które dają dziecku możliwość wcielania się w różne role i odtwarzania ich z pełnym zaangażowaniem (Opiela, Kaput, Piekarz, Kornobis, Zymróż, Chudzik, 2015).

ORGANIZOWANIE ZABAW W ŚWIETLE REGUŁY ZGROMADZENIA SIÓSTR SŁUŻEBNICZEK BDNP

Bojanowski brał aktywny udział w zabawach dzieci i troszczył się o ich dobro w Instytucie Gostyńskim (utworzonym w 1849 r.), którego był głównym kierownikiem (Morthorst, 1988). W pierwszej ochronce w Podrzeczu Bojanowski często przebywał z dziećmi, bawił się z nimi realizując plan dnia. Wyjaśniał ochroniarkom istotę każdej zabawy i zajęcia. Błogosławiony przekazywał wychowawczyniom materiały do pracy z dziećmi, udzielał wskazówek, przynosił konspekty zajęć wychowawczo-dydaktycznych i czuwał nad ich realizacją. Utrzymywał także regularny kontakt oraz prowadził korespondencję z każdą założoną przez siebie ochronką (Klimek, 2007).

Bojanowski stworzył Regułę Zgromadzenia Służebniczek BDNP, w której określił poszczególne elementy systemu wychowania i wskazał sposób ich realizowania. Założenia jego systemu wychowania są spójne i nie tracą na swej aktualności w czasach współczesnych. Siostry służebniczki wykorzystują wskazania zawarte w Regule w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym.

Bojanowski w swej koncepcji pedagogicznej zwracał szczególną uwagę na integralne wychowanie młodego człowieka w perspektywie przeżywania i zaznajamiania z religijnymi wartościami (Opiela, 2013). Wyrażał wielką troskę o wczesne wychowanie człowieka, które stanowi podwalinę całościowego rozwoju jego osobowości. Wychowanie integralne to wychowanie „uwzględniające wszystkie wymiary rozwoju osoby dziecka i otwarte na najwyższe cele jego pełnego rozwoju i życia” (Opiela, 2014, s. 141).

Najprostszą metodą oddziaływania wychowawcy na wychowanka jest organizowanie zabaw wychowawczo-dydaktycznych i baczne obserwowanie zachowania podopiecznych. Bojanowski w Regule zwraca uwagę na kolejność następowania zabaw: „Codziennie więc po pacierzu z rana, najprzód następują zabawy” (Reguła, § 16). Zważając na to, iż zabawa stanowi podstawową aktywność dziecka, nauczyciel stwarza dzieciom warunki i okazje do zaspokojenia tej ich naturalnej potrzeby. Ważną kwestią jest utrzymywanie w należytej czystości ogródka i miejsca do zabaw, a także staranne dbanie o bezpieczne warunki zabawy (Reguła, § 5-6).

Bojanowski poleca w Regule, by wychowawczynie zarówno organizowały dzieciom zabawy, jak i umożliwiły im samodzielne inicjowanie zabaw, swobodną i niekierowaną aktywność: „Siostra winna razem się bawić. Czasem trzeba je same zostawić przy zabawie, a nieznacznie doglądać, czy się zachowują jak powinny” (Reguła, § 17). Warto pozostawić dzieciom swobodę działania, samodzielnego podejmowania inicjatywy zabawowej, ale również inspirować dzieci różnymi pomysłami spędzania czasu. W wieku przedszkolnym w człowieku kształtuje się stała wartość, jaką jest wydobywanie radości z podejmowania inicjatywy i realizowania pomysłów przy pomocy osoby dorosłej (Rydz, 2016).

Dziecko nie może być pozostawione samo sobie, gdyż zadaniem sióstr jest obserwowanie dzieci, czuwanie nad ich bezpieczeństwem i w razie potrzeby zwracanie uwagi na właściwe zachowanie: „Bawić się mają grzecznie, bez krzyku, bicia, popychania. Owszem przy zabawach, szczególnie nauczyć się mają, przystojnie stać, chodzić, siedzieć, grzecznie prosić i dziękować” (Reguła, § 21). Wychowawca powinien uczyć dzieci odróżniać dobro od zła, zabawę bezpieczną od niebezpiecznej, zgodną od konfliktowej.

ROLA ZABAWY W PROCESIE WYCHOWANIA DZIECKA

Począwszy od wieku XIX, zabawa umiejscowiła się w obszarze zainteresowań wielu badaczy z dziedziny pedagogiki, psychologii, antropologii, socjologii i innych. W szczególności w wieku XX z ogólnej problematyki zabawy wyodrębniła się tematyka zabawy dziecięcej. Refleksję nad zabawą dziecięcą w sposób dogłębny podejmuje Władysław Jan Dynier w swojej książce *Zabawy tematyczne dzieci w domu i w przedszkolu*. Autor stwierdza, że zabawa, w przeciwieństwie do pracy i świadomego uczenia się, umożliwia dziecku „przeżywać radośnie swoje człowieczeństwo” (Dynier, 1983, s. 15). Istotną rolą zabawy jest stopniowe wprowadzanie dziecka do współpracowania z innymi ludźmi, a także poznawanie różnych mechanizmów funkcjonujących w społeczeństwie.

W literaturze przedmiotu dostrzega się wiele definicji zabawy, którą można rozpatrywać wieloaspektowo. Pierwsze rozważania na ten temat podejmuje Platon, który określa zabawę jako taką czynność, „która nie przynosi żadnej godnej wzmianki, szkody lub korzyści” (Okoń, 1987, s. 24-25).

Z czynnością zabawową nierozzerwalnie związane są zabawki, czyli „przedmioty (lub zestaw przedmiotów) wykonane w celu pobudzenia zabawowej aktywności dziecka (ruchowej, umysłowej czy emocjonalnej), stwarzające sposobność do poszerzania doświadczeń, gry wyobraźni i stopniowania rzeczywistości” (Dunin-Wąsowicz, 1977, s. 90). Posługując się zabawkami dziecko rozwija swoją wyobraźnię, nadaje zabawkom różne cechy, a także może według własnej inwencji wykonać różnego rodzaju zabawki. Bojanowski zabawki nazywa też narzędziami lub cackami do igrania oraz wyróżnia następujące ich rodzaje: grele, kręgle, krąg i kije, cyga, bąki, drąg do chodzenia, konik, klocki, piłki, łamigłówka, wiatraczki, bębenek, deseczki (Opieła, 2016). W okresie wiosennym najbardziej lubianą przez dzieci zabawką była huśtawka zrobiona z powiązanych gałęzi brzoź i wierzb.

Pierwszym pedagogiem, który zastosował zabawę jako środek wychowawczy, był niemiecki pedagog Fryderyk Fröbel (1782-1852). Stworzył on „ogródki dziecięce”, stanowiące miejsca profesjonalnie organizowanych zabaw, podczas których przewodniczki kierowały zajęciami przebywających tam dzieci (Kupisiewicz, 2000). Bojanowski znał założenia teorii oraz praktyki pedagogiki Fröbela, w których zauważył, iż zabawa przybiera zbyt sformalizowany charakter, polegający na zajęciach z „darami” opracowanymi przez Fröbela. W teorii Fröbela zabawa była raczej grą edukacyjną aniżeli zabawą w szerokim jej pojmowaniu (Kupisiewicz, 2000).

Natomiast Bojanowski traktował zabawę jako element swojej autorskiej koncepcji pedagogicznej: „[...] gdy wszelka całość ludzkości działalność odbywa się w świecie fizycznym, duchowym i społecznym – wtedy i w pierwotnym wychowaniu dziecięcym, przezierać już winny też same strony kształcenia, lubo na poziomie dziecięcego stanowiska mogą wszakże tylko skromny przybrać charakter Zabaw, ku gymnastycznemu ćwiczeniu ich ciała i umysłu – Zbudowań – ku napawaniu ich mlekiem duchowym – i Zatrudnień – ku przysposabianiu ich do pracy, nauki i życia społecznego. Ale ponieważ przystawa wiek dziecięcy w swym naturalnym stanie tylko na stanowisku zabaw samodzielnie się rozwija, przeto też tylko pierwszy ten stopień nadobnego w zabawie kształcenia, jest tu na swem właściwym, normalnym stanowisku, a dwa następne stopnie zbudowań moralnych i zatrudnień praktycznych, są jakoby dopiero odblaskiem przyszłych sfer, w które wiek dziecięcy jeszcze nie wkroczył, a które z oddalenia swego, odbijając się już winny w obecnym stanowisku jego” (Kucharska, 2014, s. 72-73). Można wywnioskować, iż w koncepcji pedagogicznej Bojanowskiego zabawie przypisuje się szczególnie ważną rolę w procesie integralnego rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym.

Bojanowski, opracowując koncepcję pedagogiczną, wskazywał na istotną rolę zabawy w procesie wychowania małego dziecka, w kontekście bezpośredniego oddziaływania wychowawcy na wychowanka. „Punktem wyjściowym jego pedagogiki jest znajomość ludzkiego serca, które – darzone miłością – pragnie czuć się bezpiecznie u siebie w domu” (Morthorst, 1988, s. 49). Uważał, że dzieci powinny doświadczać dobroci Bożej w ochronkach pod opieką siostr. Brigitta Morthorst w swojej książce poświęconej postaci Bojanowskiego zwraca uwagę na istotny cel zabaw: „wszystkie składowe czynniki wspólnoty jak: śpiew, zabawy, posiłki i spacerów winny uczyć współżycia z bliźnimi (uczyć zainteresowania drugim człowiekiem) i przyzwyczajając do obserwacji” (Morthorst, 1988, s. 51). Bojanowski duży akcent kładł na społeczne wychowanie dzieci.

Uznając wielką rolę oraz wartość zabawy w procesie wychowania dziecka w wieku przedszkolnym, wychowawca powinien umożliwiać dzieciom inicjowanie zabaw dowolnych i organizować rozmaite formy zabawy dla celów wychowawczo-dydaktycznych. Dzięki temu nauczyciel będzie mógł oddziaływać na zachowanie dzieci i korygować je. Zabawa ma ogromne walory wychowawcze. Potencjał wychowawczy zabawy tkwi w tym, że dziecko najefektywniej uczy się poprzez zabawę i w sposób naturalny przyswaja zasady właściwego postępowania. Cel wychowawczy zabawy polega na budowaniu

poprawnych relacji między dziećmi. Priorytetem wychowawcy podczas zabaw kierowanych i niekierowanych jest rozwijanie kultury osobistej wychowanków i wdrażanie ich do stosowania form grzecznościowych, adekwatnie do zaistniałej sytuacji.

Warto zauważyć, iż zabawa spełnia wiele różnych funkcji: „umożliwiając zaspokojenie indywidualnych potrzeb i zainteresowań, jednocześnie ułatwia dziecku wchodzenie w życie społeczne” (Okoń, 2014, s. 474).

Dążenia Bojanowskiego zawsze miały na celu oddziaływanie wychowawcze (Morthorst, 1988). Błogosławiony w swych notatkach wskazuje cel zabaw dziecięcych: „służą gimnastycznemu ćwiczeniu ich ciała i umysłu, zbudowania – ich rozwijaniu duchowemu, a zatrudnienia – sposobieniu ich do pracy, nauki i życia społecznego” (Opiela, 2016, s. 160). Dzięki zabawom dziecko poznaje otaczający świat, rozwija zainteresowania oraz doskonali umiejętności. Poprzez uczestniczenie we wspólnych zabawach grupowych dzieci kształtują swoje umiejętności społeczne, uczą się prawidłowego rozwiązywania konfliktów i nabywają nowych doświadczeń.

RODZAJE ZABAW I ICH CELE

O tym, jak ogromną rolę Bojanowski przypisywał zabawom dziecięcym, świadczą zamieszczone w *Dzienniku* opisy zabaw. Podczas spotkań z dziećmi zauważał związek pomiędzy ich zabawą a aktualnie panującą porą roku czy okolicznościami zachodzącymi w życiu. W jego koncepcji pedagogicznej można odnaleźć zabawy występujące współcześnie, jednak przybierające nieco odmienne nazewnictwo.

Bojanowski, troszcząc się o harmonijny rozwój dziecka, opracował następujące rodzaje zabaw:

„1. Kształcące ciało i zmysły:

a) kształcące ciało – huśtawka; huśtawka pod dietetycznym względem przyczynia się do wzmocnienia organów piersiowych i oddechowych przez silne wciąganie i wyziewanie powietrza, a uwalnianie płuc od zbytnej wilgoci.

b) kształcące zmysły.

2. Kształcące wyobrażenia i pamięć:

a) kształcące wyobrażenia – obrazki;

b) kształcące pamięć.

3. Kształcące rozum i dowcip:

- a) kształcące rozum – piasek, śnieg, budownictwo;
- b) kształcące dowcip – zagadki” (Opiela, 2016, s. 209).

Analizując szczegółowy przegląd zabaw zaproponowanych przez Bojanowskiego można zauważyć, iż dziecko może bawić się zarówno samotnie, jak i w towarzystwie rówieśników. Liczba dzieci może być też zależna od rodzaju podejmowanej zabawy. Błogosławiony Edmund pisał: „igraszki, które po większej części samotnie pojedynczo wykonywane być mogą, jak i dziecko początkowo samotne później dopiero wchodzi w towarzystwo z innymi, lub też ilość bawiących się dzieci jest tu zupełnie jeszcze dowolna, gdyż każde pojedyncze dziecko wystarcza warunkom igraszki” (Opiela, 2016, s. 211).

Zdaniem Krzysztofa Szmidta: „typowe formy zabaw organizowanych wspólnie z innymi dziećmi pozwalają tworzyć sytuacje dydaktyczne sprzyjające rozwojowi wielu nowych umiejętności dziecka. Bawiąc się wspólnie z rówieśnikami, dzieci uczą się wykonywać to, czego same nie były jeszcze w stanie zrobić z uwagi na zbyt słaby rozwój poznawczy czy emocjonalno-społeczny” (Szmidt, 2013, s. 24).

W celu klasyfikacji zabaw można przyjąć wyróżniane przez pedagogów kategorie rodzajów zabaw (Kucharska, 2014), tj.: a) funkcjonalne, b) konstrukcyjne, c) tematyczne, d) dydaktyczne, e) ruchowe, f) receptywne.

W systemie Bojanowskiego odpowiednikiem zabawy funkcjonalnej, która rozwija zręczność i mięśnie, są igraszki. Zasadniczym celem takich zabaw jest kształcenie ruchów ciała, stymulowanie dzieci do podejmowania aktywności ruchowej. Zabawy funkcjonalne polegają na huśtaniu się na huśtawce na świeżym powietrzu, zabawie kijami, piłkami i inne (zajaczek, cyga, gra w kamyczki, rzucanie obręczy). Rozwijanie koordynacji wzrokowo-ruchowej następuje poprzez omijanie przeszkód, skakanie, bieganie. Zabawy ruchowe mają istotny aspekt wychowawczy, przejawiający się w uczeniu dzieci właściwego zachowania w stosunku do ich uczestników.

Bojanowski zaznaczał konieczność troski o rozwój fizyczny dziecka, a także jego harmonijne łączenie z innymi obszarami wychowania. Należy podkreślić, iż „duża ilość zabaw ruchowych, sprawnościowych i manipulacyjnych służy jak najpełniejszemu rozwojowi psychomotoryki dziecka, jego zdrowiu i sprawności fizycznej” (Opiela, 2009, s. 5). Nauczyciel opracowujący plany pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu, powinien dbać o realizowanie „zabaw ruchowych (dla 3 i 4-latków – 3 dziennie z różnymi elementami ruchu, a dla 5 i 6-latków – 2 zabawy) oraz działania w ogrodzie typu: obserwacje, zajęcia gospodarczo-porządkowe, gry i zabawy sportowe” (Opiela, 2009, s. 18).

Z kolei zabawy konstrukcyjne polegają na budowaniu, tworzeniu przez dzieci rozmaitych budowli i konstrukcji za pomocą klocków, patyków, piasku i innych materiałów. Ich celem jest doskonalenie cierpliwości dzieci, wytrwałości i rozwijanie umiejętności współpracy. Podczas zabaw klockami dzieci powinny być wdrażane do dzielenia się ze sobą. Bojanowski dostarczał dzieciom w ochronkach różnych przedmiotów do tego rodzaju zabaw: klocki, kamyki, obręcze i wiele innych.

Podczas zabaw tematycznych dzieci wcielają się w role zaobserwowane w swoim najbliższym otoczeniu. Najczęściej zabawy te podejmowane są przez dzieci z ich własnej inicjatywy. Celem takich zabaw jest rozwijanie zainteresowań dzieci odnośnie do różnych ról społecznych, zawodów ludzi dorosłych. Zabawy tematyczne mogą przysposabiać dzieci do ich zawodów w życiu dorosłym.

Natomiast zabawy receptywne rozwijają umiejętność uważnego słuchania bajek, wierszy, opowiadań, piosenek. Bojanowski polecał ochroniarkom opowiadanie wychowankom bajek, powiastek, które zawierają walory wychowawcze (Kucharska, 2014). Takie zabiegi pomagają dziecku odróżnić dobro od zła i dają im wzory do naśladowania.

Zabawy dydaktyczne przyczyniały się do rozwijania spostrzegawczości dziecka, jego wyobraźni, pamięci oraz uwagi. Należą do nich między innymi: loteryjki, łamigłówki, zagadki. Bojanowski podkreślał, by zajęcia opracowane przez wychowawcę miały charakter zabawowy. Ważne jest, by dziecko uczestniczyło w różnych rodzajach zabaw i miało możliwość ich inicjowania.

W koncepcji pedagogicznej Bojanowskiego istotne jest zarówno organizowanie dzieciom zabaw, poprzez które następuje realizacja celów wychowawczo-dydaktycznych, jak i stwarzanie dzieciom sytuacji do podejmowania swobodnych zajęć. Źródłem szczegółowych wskazówek odnośnie do organizowania zabaw, ich rodzajów i celów, a także ich roli w życiu małego dziecka są jego pisma, w których zamieścił swą koncepcję pedagogiczną. Tematyka dotycząca rodzajów zabaw i ich praktycznego wykorzystania zgodnie z tą koncepcją zawarta jest w *Programie wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego* (Opiela, Kaput, Piekarz, Kornobis, Zymróz, Chudzik, 2015). Zostały one wpisane w przebieg dnia w ochronce, który ułożony jest według propozycji Bojanowskiego. Z analizy wspomnianego programu wynika, iż występują w nim stałe elementy dnia, tj. modlitwa, zajęcia umysłowe i praktyczne, pobyt na świeżym powietrzu, a także zabawa. Zajęcia następujące po sobie kolejno w ciągu

dnia „mają przygotowywać dzieci do wszystkiego, co jest treścią życia” (Opiela, Kaput, Piekarz, Kornobis, Zymróz, Chudzik, 2015, s. 4). Zbiór szczegółowych opisów zabaw, gier i igraszek zawarty jest w *Kompendium edukacyjnym Edmunda Bojanowskiego* (Opiela, 2016). Analiza jego treści może stać się inspiracją i źródłem wskazań dla dowartościowania i właściwego wykorzystania zabawy w integralnym rozwoju i wychowaniu dzieci dzisiaj.

Współcześnie niektóre formy zabaw uległy przemianom w związku z rozwojem techniki. W rękach dziecka można znaleźć zabawki XXI wieku, tj. tablet, smartfon, komputer. Można jednak zauważyć, iż występują analogie pomiędzy formami zabaw podejmowanych przez dzieci dawniej i aktualnie, np.: przeglądanie książeczek, układanie klocków, słuchanie bajek, opowiadań, muzyki. Dbając o prawidłowy rozwój dziecka nie można zrezygnować z zabaw i zabawek tradycyjnych, zachowując zasadę *złotego środka*. Konkludując należy podkreślić, że zabawa powinna mieć swój cel, tzw. *ukryty program*, gdyż bezcelowe korzystanie z zabawek nowoczesnych może nieść za sobą niekorzystne skutki.

PODSUMOWANIE

Zaprezentowane w niniejszym artykule rodzaje zabaw mają ogromną wartość edukacyjną i wychowawczą. Umożliwiają wszechstronny rozwój dziecka i stanowią spójną część jego całościowego wychowania. Dziecko podczas zabawy uczy się, tworzy, rozwiązuje napotykanne problemy i trudności, co ma na celu przygotowanie do lepszego funkcjonowania w otaczającej rzeczywistości i zrozumienia różnych zjawisk, mechanizmów w niej zachodzących.

Dziecko w wieku przedszkolnym powinno poświęcać dużo czasu na zabawę. Pełni ona szczególnie ważną rolę w jego harmonijnym rozwoju oraz kształtowaniu osobowości. Poprzez zabawę dzieci rozbudzają i wyrażają swoje zainteresowania. Ta forma aktywności oddziałuje na wyobraźnię zarówno dzieci, jak i dorosłych, gdyż „towarzyszy człowiekowi od kołyski do śmierci, przybierając w biegu jego życia coraz inne formy, zawsze nacechowane uciechą” (Sułkowski, 1984).

Bojanowski w swych notatkach podkreślał, iż zabawa jest istotną potrzebą dziecka, która umożliwia jego prawidłowy rozwój. Wskazywał wielką rolę zabawy i jej wartość w procesie integralnego wychowania człowieka od pierwszych chwil jego życia. Polecał, by wychowawcy zarówno organi-

zowali dzieciom różnorodne zabawy ukierunkowane na ich wszechstronny rozwój, jak i umożliwiali im podejmowanie swobodnych inicjatyw.

BIBLIOGRAFIA

- DUNIN-WĄSOWICZ, M. (1977). *Zabawka w życiu dziecka*. Warszawa: Wydawnictwo „Książka i Wiedza”.
- DYNER, W.J. (1983). *Zabawy tematyczne dzieci w domu i w przedszkolu*. Wrocław: Ossolineum.
- HEILAND, H. (2000). Friedrich Fröbel. W: Cz. KUPISIEWICZ (red.), *Myśliciele o wychowaniu*. T. II (s. 44). Warszawa: Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt.
- KLIMEK, J. (2007). Specyfika apostołatu pedagogicznego realizowanego przez bł. Edmunda Bojanowskiego. „*Pedagogika Katolicka*” (1a), 203-228.
- KUCHARSKA, B. (2014). Rola zabawy w koncepcji pedagogicznej Edmunda Bojanowskiego. W: A.K. SIEMAK-TYLIKOWSKA (red.), *Przetwwały 200 lat. Myśl i dzieło bł. Edmunda Bojanowskiego w perspektywie XXI wieku* (s. 71-81). Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- MAC, A. (2013). Zabawa w życiu dziecka a dobrostan. „*Zdrowie i Dobrostan*” 2.
- MORTHORST, B. (1988). *Nędzy trzeba samemu dotknąć*. Wrocław: Zgromadzenie Sióstr Służebniczek NMP.
- OKOŃ, W. (1987). *Zabawa a rzeczywistość*. Warszawa: WSiP.
- OKOŃ, W. (2004). *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- OPIELA, M., KAPUT, M., PIEKARZ, E., KORNOBIS, A., ZYMRÓZ, Z., CHUDZIK, S. (2015). *Program wychowania przedszkolnego według koncepcji pedagogicznej bł. Edmunda Bojanowskiego*. Dębica: Zgromadzenie Sióstr Służebniczek BDNP.
- OPIELA, M. (2013). *Integralna pedagogika przedszkolna w systemie wychowania Edmunda Bojanowskiego. Kontynuacja i zmiana*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- OPIELA, M.L. (2014). *Kształtowanie instytucjonalnego wymiaru wychowania integralnego we wczesnej edukacji*. W: M.L. OPIELA, E. ŚWIDRAK, M. ŁOBACZ (red.), *Wychowanie integralne w edukacji katolickiej* (s. 135-154). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- OPIELA, M.L. (red.) (2016). *Kompedium edukacyjne Edmunda Bojanowskiego*. Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- OPIELA, M.L. (red.) (2004). *Ochronić wychowując, cz. 1*. Dębica: Zgromadzenie Sióstr Służebniczek BDNP.
- Reguła Zgromadzenia Służebniczek Boga-Rodzicy-Dziewicy Niepokalanie Poczętej* (1991). Katowice.
- RYDZ, E. (2016). *Znaczenie wczesnego wychowania dla pełnego rozwoju osoby*. W: A. KICIŃSKI, M. OPIELA (red.), *Katolickie wychowanie dziecka. Rodzina, przedszkole, Kościół* (s. 29-39). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- SUŁKOWSKI, B. (1984). *Zabawa – studium socjologiczne*. Warszawa: PWN.
- SZMIDT, K.J. (2013). *Trening kreatywności. Podręcznik dla pedagogów, psychologów i trenerów grupowych*. Gliwice: Wydawnictwo Helion.
- WAŁOSZEK, D. (1996). *Zabawa – edukacja*. Zielona Góra: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.

ZABAWA DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM
W KONCEPCJI PEDAGOGICZNEJ BŁ. EDMUNDA BOJANOWSKIEGO

Streszczenie

Edmund Bojanowski w swojej koncepcji pedagogicznej podkreśla istotną rolę zabawy w kontekście wszechstronnego rozwoju dziecka. Zabawa stanowi dla dziecka formę poznawania świata i odgrywa ważną rolę w jego harmonijnym rozwoju. Zaspokaja jego istotne potrzeby rozwojowe, pobudza do zdobywania wiedzy i rozwija myślenie przyczynowo-skutkowe. Podczas zabawy dzieci nabywają wielu umiejętności i rozwijają swoje zainteresowania. Bojanowski przypisywał zabawom szczególną rolę wychowawczą. Niniejszy artykuł ukazuje rolę zabaw w procesie wychowania dziecka, a także przedstawia rodzaje i cele zabaw dziecięcych.

Słowa kluczowe: zabawa; dziecko; wiek przedszkolny; Edmund Bojanowski.

CHILDREN FUN AT THE PRESCHOOL AGE
IN PEDAGOGICAL CONCEPT OF EDMUND BOJANOWSKI

Summary

Edmund Bojanowski in his pedagogical concept emphasizes the important role of fun in the context of a child's comprehensive development. Fun is a form of exploration for the child and plays an important role in its harmonious development. It satisfies its important developmental needs, stimulates knowledge acquisition, and develops cause-and-effect thinking. During play children acquire many skills and develop their interests. Bojanowski attributed the play a special educational role. This article shows the role of play in the process of raising a child, and also shows the types and goals of children's play.

Key words: fun; child; Preschool age; Edmund Bojanowski.